

OPINIE

Groene buurtinitiatieven in Amsterdam

Amsterdam versteent in rap tempo en er verdwijnt steeds meer groen. Tel daar bij op de bouwopgave van 7500 nieuwe woningen elk jaar. Zie hier de grootstedelijke opgave om de stad leefbaar en groen te houden. Amsterdam wil aantrekkelijk blijven voor duizenden nieuwe bewoners per jaar. De huidige bewoners willen meer groen, minder stoeptegels en meer sociale cohesie in hun buurt. Hoe krijgt Amsterdam dat voor elkaar? In dit artikel zoomen we in op groene buurtinitiatieven.

Amsterdam is de afgelopen 10 jaar sterk versteend en ontgroend. Uit ons onderzoek voor de gemeente blijkt dat binnenterreinen in de Bellamybuurt in 2016 al gemiddeld 57 procent verhard waren. Zonder verder ingrijpen is het niet ondenkbaar dat de tuinen 75 procent verhard zijn over 10 jaar.¹ De collectieve problemen die dit oplevert zijn groot: wateroverlast, wateronderlast, hittestress, gezondheidsrisico's, ecologische verschraving et cetera. Maar hoe ontwikkelt Amsterdam zich precies wat betreft versterking/ontgroening?

Verstening

Volgens stichting De Gezonde Stad verdween in Amsterdam 28 hectare groen in 1 jaar.² Volgens de Universiteit van Amsterdam (UvA) verdween in 13 jaar circa 300 hectare groen en onbebouwde grond binnen de Ring A10 (afbeelding 1).³ Cobra Groeninzicht/LocalFocus ziet dat 50 procent van de Amsterdamse tuinen versteend is (afbeelding 2).⁴ Deloitte/CAS concludeert dat de Amsterdamse tuinen nog maar 11 procent vegetatie hebben. Daarmee zou het "de Nederlandse gemeente met de minst groene tuinen" zijn.⁵ De private tuinen omvatten ongeveer een derde van de binnenstad.

Deze verschillende onderzoeken tonen allemaal het verdwijnen van groen en het sterk toenemen van versterking. Nu is Amsterdam ook een prachtige boomrijke stad met circa een miljoen bomen. Maar het zou goed zijn als hij de snelheid van versterking/ontgroening van het openbaar groen exact in beeld krijgt en vooral van de private tuinen.

Remote sensing

Hogeresolutiesatellietbeelden (remote sensing) kunnen tegenwoordig tot op de stoeptegels vaststellen wat versteend is en wat groen. Wij hebben een voorstel opgesteld, in samenwerking met de UvA en Cobra Groeninzicht, voor het nauwkeurig in kaart brengen hiervan. De wethouder heeft hieraan helaas nog geen gehoor gegeven. Het college vindt het remotesensingonderzoek weliswaar "interessant" en "veelbelovend", maar vindt het "nog niet ver genoeg doorontwikkeld".⁶

Uit onderzoek blijkt ook dat Amsterdamse bewoners meer kavelgroen en buurtgroen essentieel vinden voor een leefbare stad.^{7,8} Een groene buurt is goed voor de sociale cohesie. Daarom stimuleert de gemeente groene buurtinitiatieven en initiatieven van bewoners en ondernemers om gezond en duurzaam voedsel te verbouwen.⁹ Maar op welke plekken komen die groene buurtinitiatieven nou voor, en in welke vorm?

Nieuwbouwgebieden

Je kunt Amsterdam onderverdelen in nieuwbouwgebieden (nieuwbouwwijken) en bestaandebouwgebieden (oudbouw). Voor nieuwbouw is het handboek *Natuur-inclusief bouwen en ontwerpen' opgesteld*.¹⁰ (afbeelding 3) Daarin worden kansen voor de vergroting van de biodiversiteit en klimaatbestendigheid beschreven. Bij grotere projectlocaties kunnen deze uitgangspunten in de aanbesteding in het programma van eisen worden opgenomen. Hier kunnen dus volop kansen worden benut. We zien echter dat bij nieuwbouw de grootte van de tuin per

woning de afgelopen jaren juist sterk afneemt. Het herijken van de hoeveelheid groen per woning lijkt daarom raadzaam.

Groene buurtinitiatieven bij nieuwbouw (of herbouw) worden in de praktijk nog traag opgepakt. Na oplevering wensen bewoners vaak een groenere omgeving. Ze willen dit ook best onderhouden. Maar bewoners weten vaak niet zo goed hoe ze dit moeten aanpakken en waar ze bij de gemeente kunnen aankloppen. Ook reageren vve's (vereniging van eigenaars) of corporaties vaak traag op een vergroeningsvraag. Als bureau verbinden we deze partijen, ontwikkelen we samen een plan vanuit de buurt en jagen we de realisatie aan.

Bestaande bouwgebieden

Bestaande bouwgebieden zijn vaak het lastigst te vergroenen/ontstenen. Bestaande bouwgebieden kun je onderverdelen in: a) openbare ruimte zoals straten en pleinen, en b) private ruimte zoals voor- en achtertuinen, binnenterreinen, gezamenlijke tuinen van corporaties, bedrijven, scholen, et cetera. Ongeveer 50 procent van het grondoppervlak van Amsterdam is private ruimte.

Vergroening van de bestaande openbare ruimte (a) wordt vaak meegenomen in de reguliere gebiedsvernieuwing of in speciale projecten. Vergroening en ontstening van de private ruimte (b) vraagt een andere aanpak.

Binnentuinen kwartet

Wij kregen vaak de vraag: De gemeente heeft toch geen invloed op de private tuinen? We antwoorden dan dat tuineigenaren uiteraard zelf aansprakelijk zijn, maar dat de gemeente wel kán sturen, met bijvoorbeeld ruimtelijke plannen, communicatie en subsidies. De vraag inspireerde ons tot het maken van een "Binnentuinen kwartet". Dat is een spel dat we met ambtenaren, bedrijven, corporaties en bewoners spelen. Het kwartetspel biedt negentig oplossingen om tot groene en klimaatbestendige tuinen te komen. Invloed uitoefenen op private tuinen kan dus op zeker negentig manieren.

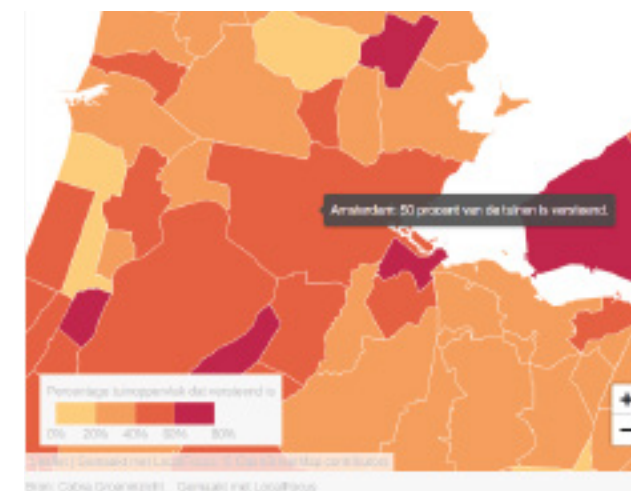
Bestaande openbare ruimte

De Amsterdamse openbare ruimte wordt gemiddeld iedere 20 jaar vernieuwd. Dat biedt prachtige "meekoppelingen" voor vergroening en klimaatbestendig inrichten. De gemeente voert hier actief beleid op. Amsterdam Rainproof is een van de goedwerkende communicatieve "aanjagers". Steeds vaker wordt door de gemeente ook biodivers en bij-vriendelijk onderhoud gepleegd.¹¹ De ruimtelijk ontwerpers van de stad omarmen het nieuwe beleid. Er ontstaan prachtige voorbeelden in de openbare ruimte: wadi's en waterbufferzones zoals het Bellamyplein in Amsterdam-West (afbeelding 4), klimaatbestendige en ecologische beplanting en groene parkeerdaken.

Bewoners kunnen de bestaande openbare ruimte vergroenen met bijvoorbeeld gelveltuintjes, boomspiegels

Afbeelding 1. Beeld: UvA

Afbeelding 2. Beeld: Cobra Groeninzicht

Afbeelding 3. Beeld: Nina Kopp, Jorine Noordman en Venetia Kollia, Gemeente Amsterdam

Afbeelding 4. Beeld: Amsterdam Rainproof

en bloemschalen. Deze worden door de gemeente op verzoek aangelegd of geschikt gemaakt. Vaak gratis. Er zijn honderden van deze relatief kleine bewonersinitiatieven al gerealiseerd. Veel straten en enkele pleinen fleuren er al van op. Essentieel is dat bewoners het initiatief nemen en zelf zorgen voor onderhoud (zelfbeheer). Dat wordt vaak vastgelegd in een beheersovereenkomst tussen de gemeente en bewoners. Deze vergroening van de bestaande openbare ruimte wordt in de meeste stadsdelen vanuit Groen in de Buurt (GiB) gefaciliteerd.

Daarnaast kunnen bewoners ook het initiatief nemen om een groter gebied, plein of versteende stoep in de openbare ruimte te vergroenen en te onttegenen. Als het om een stedenbouwkundig klein project gaat ("kleine functionele wijziging") dan kan het buurtinitiatief door de centrale dienst Stadswerken samen met het stadsdeel worden opgepakt. De verschillende stadsdelen gingen daar in het verleden vaak verschillend mee om. Ook konden de processen tussen de stadsdelen en centrale diensten soms wat beter gestroomlijnd worden, evenals tussen de gemeente en de initiatiefnemers. De gemeente had vaak ook wat moeite met ad hoc vergroeningsvragen.

Afbeelding 5. Aanleg Pixelparkje. Beeld: R. Stuyver

Maatschappelijke partners

In onze praktijk blijkt vergroening door de buurt zelf van een groter deel van de openbare ruimte vaak moeizaam te verlopen. Deze initiatieven komen met de hulp van "maatschappelijke partners" vaak beter tot stand. Maatschappelijke partners zijn dan intermediair tussen de vele gemeentelijke processen en het buurtinitiatief. Vanuit die onafhankelijke rol kunnen ze de belangen van de buurt en die van de stad zo goed mogelijk afstemmen. Ze kunnen buurtparticipatie begeleiden, sociale cohesie faciliteren en zelfbeheer ondersteunen. Met een kwalitatieve verbetering van de buurt voorop, die liefst wat verdergaat dan geveltuintjes of boomspiegels.

Voorbeeld: buurtinitiatief Rendorpstraat

Bewoners en bedrijven kwamen naar ons toe met de vraag om hun saaie stoeptegelsgebied te vergroenen. We organiseerden creatieve sessies met de buurt en het stadsdeel. We ontwikkelden samen een ambitieus groenplan, op basis van gemeentelijke randvoorwaarden. Na enkele maanden stelde de gemeente extra randvoorwaarden en raadde onderdelen af. We maakten de omvang van het plan kleiner, faseerden en detailleerden het. Het werd na zes maanden goedgekeurd. Het stadsdeel stelde ook een uitvoeringsbudget beschikbaar. Maar toen bleek dat deze openbare ruimte op de schop moest voor nieuwe waterleidingen, over een jaar (2021). Voor de buurt zal dan de energie en het draagvlak behoorlijk zijn verdampt. Dus hebben we onlangs een deelgebied gerealiseerd (afbeelding 5) die we samen met bewoners feestelijk in gebruik gaan nemen. Daarna blijven wij ook bij het buurtinitiatief betrokken.

Bestaande private ruimte

Ondersteuning van buurtinitiatieven voor de private ruimte is in Amsterdam bij de verschillende stadsdelen vaak verschillend geregeld. Voor private tuinen zijn er "centrale" subsidies (onder andere bomen, groene daken, duurzaam). Ook stellen enkele stadsdelen jaarlijks een deel van het gebiedsbudget beschikbaar voor groene, duurzame of culturele projecten. De maatschappelijke

partners werken aanvullend in stadsdelen aan groene en sociale buurtinitiatieven, zowel voor de openbare als de bestaande private ruimtes.

Tegels eruit, groen erin!

Wij zijn als maatschappelijk partner dit jaar in drie stadsdelen bezig met "Tegels eruit, groen erin!". Vorig jaar hebben we in 1 stadsdeel 8000 tegels weggehaald, 4000 tegels hergebruikt, 14 tuinen vergroend, 41 kuub grond erin en 16 bomen (zie tegelseruit.nl). De grootste tuin was van de gezinsopvang HVO Querido. Daar maakten in de versteende binnenplaats 3500 tegels plaats voor een groene beleefruimte voor kinderen en ouders.

Met "Tegels eruit!" bereiken we honderden bewoners, huurders en organisaties met de boodschap om de tuin te onttegenen en te vergroenen. We bezoeken een aantal tegeltuinen en schetsen de nieuwe situatie samen met de tuingebruiker. Dan weten we zeker dat de tuin ook ecologisch, duurzaam en klimaatbestendig ingericht is én onderhouden kan worden.

We geven sessies over de "regenbestendige tuin", de "biodiverse tuin" en "ontwerp je eigen tuin". Verschillende stadsdelen bieden dit aan omdat de openbare ruimte versteend is met nog maar weinig groen. In combinatie met extreme regenbuien leidt dat tot rioleringsproblemen en dus extra kosten. Groene en klimaatbestendige tuinen geven een aangenaam leefklimaat, verkoeling en vergroten de biodiversiteit in de stad. Bovendien vergroot het de sociale cohesie. Allemaal redenen voor Amsterdam om het project "Tegels eruit, groen erin!" in meer stadsdelen uit te rollen.

Voorbeeld: buurtinitiatief Frederikstuin

Deze binnentuin lag in een jarenlang verwaarloosd binnenterrein. Een projectontwikkelaar wilde het volbouwen. Na veel buurtbezwaren, goede groene plannen en vasthoudendheid door de buurt, werden de bouwplannen aangepast. Sinds april 2018 is de Frederikstuin open (afbeelding 6). Amsterdam is hierdoor een stukje groener geworden. Deze gezamenlijke buurttuin verbetert de

Afbeelding 6. Frederikstuin. Beeld: R. Stuyver

leefbaarheid en betrokkenheid in de buurt op een groene en positieve manier. Wij ondersteunden de buurt bij zijn bezwaren, gesprekken met de gemeente en het vinden van oplossingen. We hielpen met de oprichting, gebruiksneming en communicatie. Na oprichting blijven we betrokken bij dit buurtinitiatief.

Conclusie

Amsterdam versteent en ontgroent in rap tempo. Aanvullend onderzoek naar de private gebieden (tuinen) is noodzakelijk, zeker in het licht van de grootstedelijke bouwopgave. Buurtgroen wordt steeds belangrijker voor bewoners. In de openbare ruimte worden al veel kleinere buurtinitiatieven ondersteund. Buurtinitiatieven voor grotere groengebieden komen lastiger van de grond. De maatschappelijke partners spelen een belangrijke rol in het verbinden, verbeelden en realiseren van groene buurtinitiatieven. Een overkoepelend beleid voor groene buurtinitiatieven en de private ruimte is er nog niet. Het zou goed zijn als dat wordt opgenomen in de Amsterdamse Groenvisie 2050, gebaseerd op een gedetailleerd onderzoek naar de verstening en ontgroening.

Over de auteur

Ralph Stuyver is oprichter van Bureau binnentuinen dat werkt vanuit bewonersinitiatieven om de buurt klimaatbestendiger, ecologischer en socialer te maken. Het bureau gelooft dat groen de buurt en zijn bewoners gezonder en gelukkiger maakt. Daarom ondersteunt het bureau groene buurtinitiatieven, doet het groenonderzoek en stelt het advies op, en ontwerpt en coördineert het groene buurtprojecten. Met bewoners en voor bewoners.

Notes

- 01 | Ralph Stuyver (2016) Inventarisatie Binnenterreinen Bellamybuurt, onderzoek in opdracht van Amsterdam-West, zie bit.ly/bellamybuurt
- 02 | Het Parool (2018-04-11), Hoeveelheid groen in de stad is afgenomen, zie bit.ly/degezondestadmonitor
- 03 | Het Parool (2018-10-11), Groen in verdrinking door snelle groei Amsterdam, zie bit.ly/uvagiezen
- 04 | Algemeen Dagblad (2019-10-11), Ruim een derde van de tuinen bestaat uit tegels: 'Risico op wateroverlast', zie bit.ly/adtegels
- 05 | Deloitte, Climate Adaptation Services (2019-10-10), Data-analyse brengt groenpercentage en vergroeningspotentieel van de Nederlandse tuinen in kaart, zie bit.ly/deloittecas
- 06 | Anke Bakker en Jennifer Bloemberg-Issa, (2019-04-12), Schriftelijke vragen inzake het verlies van groene ruimte in Amsterdam en het hanteren van een groennorm, Partij voor de Dieren, zie bit.ly/pvddremotesensing
- 07 | Sara de Wilde, Harry Smeets en Willem Bosveld (2018) Grote Groen Onderzoek, Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS), zie bit.ly/GGO2018
- 08 | Jos Gadet en Laura Hakvoort (2019), Buurtgroen steeds belangrijker voor de Amsterdamer, Ruimte en Duurzaamheid (R&D), zie bit.ly/buurtgroen2
- 09 | Geertje Wijten, Ruimte & duurzaamheid (2019-10-18), Groenbeleid en Groenvisie, presentatie uitgangspunten groenvisie voor Natuurmonumenten
- 10 | Anneke Blokker en Geert Timmermans (2018), Handboek natuurinclusief bouwen, gemeente Amsterdam, zie bit.ly/natuurinclusiefbouwen
- 11 | Jeroen van Berkel en Luc Sour (2019-06-18) Actieplan "Bijen erbij!", actieplan voor meer biodiversiteit in stadsdeel West, zie bit.ly/bijenerbij